

2442 II

A-3177

Instytut Śląski

Seria VI

Komunikat Nr 4

Seria VI

Sprawy czeskosłowackie

Sprawy czeskosłowackie

Granica Polsko - Czechosłowacka

Granice Polski.

Położenie Polski na krańcu Europy zachodniej, w miejscu, gdzie półwyspowa część Europy łączy się z pniem lądowym Eurazji, nadaje jej pewne cechy przejściowości. Przejściowość ta sprzyjała w ciągu dziejów wielkim przemarszom przez nasze terytorium, jak również spowodowała, że pod naporem ekspansywnej siły Niemiec, a przede wszystkim siłą własnej kulturalnej ciężkości przesuwaliśmy swe granice ku wschodowi. W wyniku ostatniej wojny została Polska z powrotem przesunięta prawie o 200 km na zachód, na Odrę, o którą były oparte granice Polski Chrobrego. Obszar Polski dzisiejszej o pow. 310 112 km² jest zamknięty granicami o łącznej długości 3.564 km² i wykazuje korzystną zwartość, wyrażającą się cyfrą 87 km² powierzchni na 1 km długości granicy. Niżej zamieszczone zestawienie podaje w kilometrach długość granicy z poszczególnymi sąsiadami.

*)	Odcinek granicy	długość granicy	% ogólnej
		w km	długości granicy
	polsko-niemiecki	426	12,0
	polsko-morski (Bałtyk)	496	14,0
	polsko-radziecki	1 290	33,2
	polsko-czechosłowacki	1 346	37,8

Zachodnia granica Polski z Niemcami biegnie wzdłuż Nysy Łużyckiej i Odry w poprzek bramy Łużycko-Szczecińskiej, łączącej pomiędzy północną krawędzią Sudetów i ujściem Odry. Korzystnie sytuowana granica może biec tylko tędy. Tutaj niż Środkowo-europejski zwęża się do 250 km, gdy natomiast odległości pomiędzy polskimi Karpatami i Bałtykiem wynoszą

*) Według danych z Dyrekcji Planowania Przestrzennego w Krakowie.

450—800 km. Na wschodzie i północno-wschodzie graniczymy ze Związkiem Radzieckim, przyczym na wschodzie granica biegnie Bugiem, na północno-wschodzie wzdłuż 54°20 szerokości geograficznej północnej. Na północy i południu obszar Polski ujęty jest, jakby w naturalne ramy. Będące w naszym posiadaniu 496-kilometrowe wybrzeże Bałtyku otwiera ogromne możliwości, przy równoczesnych walorach morza, jako granicy naturalnej. Z południa na drodze ekspansji polskiej stanął wał gór Karpackich i Sudetów. Nimi przebiega granica polsko-czechosłowacka. Ona właśnie będzie przedmiotem naszego szczegółowego opisu.

Charakterystyka ogólna granicy polsko-czechosłowackiej.

Granica polsko-czechosłowacka jest granicą naturalną, ponieważ przebiega grzbietami wysokich gór, jakimi są Sudety i Karpaty. Jest to jedna z najstarszych i najstalszych granic w Europie. Obie górskie krainy fizjograficzne sudecka i karpacka były długo niedostępnymi tak z północnej, jak i południowej strony. Sudety jeszcze w końcu w. XIII stanowiły prawie niezamieszkałą puszcze, to też wytworzyły one granicę w rozsiedleniu słowiańskich szczepów polskiego i czeskiego, powodując i z biegiem wieków pogłębiając istniejące różnice etnograficzne pomiędzy tymi dwoma narodami. Z wyjątkiem bowiem środkowej części Sudetów w okolicy Kłodzka, gdzie góry rozdzielają się na dwa równoległe pasma, obejmujące w środku rozległą kotlinę, granica ta była zawsze całkiem zdecydowana i jasno zakreślona. Niedostępność cechowała również Karpaty, tymbardziej, że na ich obszarze wyróżniamy kilka łańcuchów górskich, biegnących mniejwięcej równolegle do siebie, a oddzielonych większymi dolinami podłużnymi. Karpaty wytworzyły zawiłą granicę etnograficzną. Na ich obszarze zetknęły się kultury zachodnio- i wschodnioeuropejskie, przenikały się nawzaєм wpływy narodowościowe, językowe, wyznaniowe i kulturalne różnych ludów. Dzisiejsza granica polsko-czeska w Karpatach idzie tak — jak przed tysiącem lat (z wyjątkiem Spisza). Odwieczna starość tej linii granicznej utrzymała się dzięki temu, że biegnie ona właśnie głównymi szczytami karpackimi. Poza tym granica polsko-czechosłowacka tak w Sudetach jak i w Karpatach z małymi odchyleniami pokrywa się z linią głównego europejskiego działu wód. Jedynie w Karpatach Zachodnich dział wodny przecina je w poprzek, biegnąc od Babiej Góry na Tatry.

2442.4
II

Znaczenie Bramy Morawskiej.

W nawiązywaniu sąsiedzkich stosunków z pobratymcem czecho-słowackim przez te trudne do przebycia łańcuchy górskie wielką rolę odegrały przełęcze śródgórskie. Największe jednak i odwieczne znaczenie miało naturalne zapadlisko między Sudetami i Karpatami t. zw. Brama Morawska. Ta dolina, długa na 40 km., szeroka 32,5 km., wyniesiona 200—250 m. nad poziom morza, stwarza dogodny przejście z krain naddunajskich do Polski. Tędy wiódł przed dwoma tysiącami lat starożytny szlak rzymski nad Bałtyk (droga bursztynowa), tędy prowadziła najkrótsza droga z Polski do dawnego świata cywilizowanego Europy Zachodniej. Bolesław Chrobry, świadomy ważności tego przejścia pozostawił w swej spuściźnie Bramę Morawską i przyległe do jej południowego wylotu ziemie. Tędy wiódł szlak Sobieskiego pod Wiedeń, później droga Napoleona. Równie wielkie znaczenie miała Brama Morawska w okresie wojen śląskich XVIII w. Rozwój komunikacji kolejowej powiększył jeszcze jej znaczenie, przez nią bowiem skierowano połączenie bardzo ważnych dróg żelaznych. Projektowane połączenia kanałowe rzek Odry i Wisły z Dunajem może być dokonane tylko przez Bramę Morawską (Odra-Beczwa-Morawa-Dunaj, Odra-Ołza-Wisła) tymbardziej, że dział wodny pomiędzy Odrą i Beczwą wznosi się tylko na 80 m. Jak widzimy, znaczenie Bramy Morawskiej wzrasta, a nie maleje.

Przebieg granicy polsko-czechosłowackiej w Sudetach.

Na lewym brzegu Nysy Łużyckiej, o kilka km. na południowy wschód od Żytawy zbiegają się granice polska, czechosłowacka i niemiecka. Od tego punktu granica polsko-czechosłowacka biegnie ku wschodowi przez około 10 km., poczym niemal pod kątem prostym skręca ku północy i przebiega zachodnie skłony Przedgórza Sudeckiego, zbliżając się znowu do Nysy Łużyckiej. Na północ od Działoszyna (pow. zgorzelecki) zbliżenie granic polsko-niemieckiej i polsko-czechosłowackiej jest największe, wynosi zaledwie 4 km. Zmężenie to jest jedynym wyjściem z całkowicie zamkniętego granicami t. zw. worka żytawskiego. Dalej, granica biegnie łamana linią ku północno-wschodowi i wschodowi. Na zachód od Wolińmierza (pow. lubański) skręca na południe, wkracza na krótko na główny dział wód, później biegnie wzdłuż rzeki Izery, by po ostrym skręcie na północ-wschód osiągnąć przełęcz Nowoswiecką (885 m.) oddzielającą Góry Izerskie od Karkonoszy.

Ku przełęczy zbiegają się z południa i północy liczne drogi, a także prowadzi tędy linia kolejowa z Jeleniej Góry przez Szklarską Porębę do Liberca i Pragi. Z przełęczy Nowoświeckiej granica wkracza na główny grzbiet Karkonoszy, którym biegnie dział wód dorzecza Łaby i Dunaju z jednej, Odry z drugiej strony. Przez szczyty Karkonoszy Szrenicę (1362 m.), Wielkie Koło (1509 m.), najwyższą Snieżkę (1603 m.), Czarną Kopę (1407 m.) i poprzez coraz to bardziej obniżającą się grań dochodzi granica do przełęczy Kowarskiej (około 900 m.) pomiędzy Karkonoszami, Górami Łomnickimi i Górami Kruczymi. Te ostatnie prawie całkowicie leżą na terytorium Czechosłowacji. W dalszym ciągu granica, biegnąc opadającymi ku bramie Kamiennogórskiej południowo-wschodnimi skłonami Gór Łomnickich, schodzi nieznacznie z działu wodnego na północ, przez co zostawia źródła Bobru, biorącego początek w Górach Kruczych, po stronie czechosłowackiej. Niebawem, osiąga granica przełęcz Lubawecką (520 m.) jedno z najdogodniejszych przejść przez główny dział sudecki ze Śląska do Czech, z nad Bobru w dolinę Łaby; mija ona następnie jeszcze inne przejścia o charakterze przełęczy, a więc przejście, położone na południe od Chełmska Śląskiego (pow. kamiennogórski) i Mieroszowa (pow. wałbrzyski). Tutaj górny bieg rzeki Ścieniawy zostaje w stronie polskiej, a granica wkracza na stoki najbardziej ku południowi wysuniętych szczytów Gór Wałbrzyskich (930 m.), później na grzbiet Gór Kamiennych (około 700 m.).

Na wysokości Nowej Rudy (pow. kłodzki) przekroczywszy raz jeszcze płynącą z Czech do kotliny kłodzkiej rzekę Ścieniawę granica obejmuje dla Polski Góry Stołowe z ich najwyższym szczytem Stołowcem (919 m.). Dalej biegnie ona poniżej głównej granicy Gór Orlickich po ich północo-wschodnich zboczach, dochodzi do rzeki Dzikiej Orlicy, później wzdłuż niej i jej lewego dopływu. Na południe od Boboszowa (pow. bystrzycki) granica osiąga przełęcz (538 m.), której nazwa do tychczas nie została ustalona, oddzielająca Sudety Środkowe od Wschodnich i będąca z całego obszaru Sudetów miejscem najbardziej wysuniętym na południe. Przełęcz ta przechodzi szlak kolei żelaznej, łączący dwie stolice Warszawę i Pragę. Stąd granica wkracza na grzbiet Gór Snieżnych, gdzie pokrywa się jeszcze z głównym działem wód. Powyżej źródła Białej Łądeckiej granica biegnie ku północnemu zachodowi szczy-

tami Gór Złotostockich, natomiast dział wodny przez przełęcz Ramzowską (759 m.) przechodzi na szczyty Jesionika. Od Złotego Stoku granica ma kierunek południowo-wschodni, przebiega Kopę Biskupią (890 m.), wysuwa się ku północnemu wschodowi ostrym załomem aż pod Racławice Śląskie, następnie ku południowi Przedgórzem pasma Opawskiego do rzeki Opawy. Powyżej miasta Opawy skręca na północ, później na południowo-wschód i dochodzi do Odry pod Chałupkami (pow. raciborski) u północnego wylotu Bramy Morawskiej.

Przebieg granicy polsko-czechosłowackiej w Karpatach.

Granica polsko-czechosłowacka została tu przeprowadzona w ten sposób, że całe Zaolzie i połowa Cieszyna znajdują się po stronie czeskiej. Na południe od Cieszyna granica wkracza na obszar Karpat i biegnie szczytami Czantorią (997 m.), Stożkiem (980 m.) w Beskidzie Śląskim. Na zachód od Zwardonia łączy się z linią działu wodnego pomiędzy dorzeczem Wisły a Dunaju. Prowadząc w dalszym ciągu szczytami Ujsolów (Wielka Racza 1236 m., Jaworzyna 1052 m.) i Beskidu Wysokiego (Pilsko 1557 m. i Babia Góra 1725 m.) przekracza granica linię działu wodnego tylko na Orawie, gdzie jest on niski i niewyraźny. Tutaj górny bieg Orawy zostaje po stronie polskiej, granica skierowuje się ku południowi, przecina poprzecznie dolinę Orawsko-Nowotarską i wkracza na główną granicę Tatr; biegnie nią w ogólnym kierunku z zachodu na wschód, od Wołowca (2065 m.) po Rysy (2499 m.), odchylając się jednak ustawicznie na północ to znów na południe. Stąd skręca na północ biegnąc najpierw granią Żabich Szczytów, później środkiem doliny Białki wzdłuż potoku i, nie dochodząc do Jurgowa, skręca na północo-wschód do Dunajca. Dalej, biegnie Dunajcem do Pienin, tam jakiś czas środkiem doliny, poczym na wschód grzbietami aż do Popradu. Tu na Spiszu, dorzecze Wisły wkracza na południe poza linię szczytów. Górny bieg Popradu zostaje po stronie słowackiej, a granica znówu wbiega na główny łańcuch karpacki. Karpaty na tej przestrzeni podlegają największemu obniżeniu i zwężeniu; wierzchołki gór mieszczą się tu w obrębie wysokości 700—900 m., a przełęcze są łatwe do przebycia. Tymi niezbyt wysokimi szczytami Beskidu Niskiego biegnie granica, przecinając przełęczę Dukielską (503 m.) i Łupkowską (589 m.), którym prowadziły odwieczne drogi na południe. Z przełęczy Łupowskiej granica podąża w kierunku południowo-wschodnim przez Bieszczady, których

grzbiet staje się coraz to wyższy, wznosząc się do 1303 m., aby w przełęczy Użockiej opuścić się do 889 m. Na przełęczy Użockiej kończy się obecna granica polsko-czechosłowacka.

W życiu sąsiedzkim narodów bywa często tak, że granice, nawet trudno dostępne, nie dzielą, ale łączą i odwrotnie. Tradycje dawnej historycznej łączności plemion czesko-słowackich z polskimi są niezaprzeczane. Obecnie, po latach złych doświadczeń, tym usilniej należałoby dawne tradycje odnowić, że położenie geopolityczne tych narodów wymaga ich żywego współdziałania. Wspólna granica wzdłuż łańcucha Sudeków i Karpat powinna tylko łączyć i pogłębiać współżycie naszych narodów.

Wrzesień 1947.

Mgr. Maria Suboczowa.

U w a g a : Zezwala się na przedruk lub dowolne wykorzystanie komunikatów dla celów prasowych z podaniem źródła.

Drukarnia Nr 7 pod Zarządem Państwowym w Katowicach Nr 1633 R 30 268